

▲ เรือประติมากรรมสำหรับลอยดอกซากะ และจอกเหล้า

▲ นักกลอนริมลำธารอีกท่านหนึ่งกำลังบรรจงใช้พู่กันเขียนกลอนตามหัวเรื่องที่ตั้งไว้

▲ นักตะกร้อกำลังเดินนำลูกตะกร้อไปที่ลานหน้าศาล หลังรับพรจากเทพเจ้าในศาลเอกของ Tanzan-jinja แล้ว

คนญี่ปุ่นทำอะไรกัน

กัญญา มัทสุโอะ

"วันวัฒนธรรม" (bungk=he=chi)

วันที่ 3 พฤศจิกายนของทุกปีถือเป็น "วันวัฒนธรรม" (bungk=he=chi) และวันหยุดราชการของญี่ปุ่น สำนักพระราชวังจะจัดพิธีมอบเครื่องราชอิสริยาภรณ์ให้แก่ผู้บำเพ็ญประโยชน์ด้านวัฒนธรรม และวิทยาศาสตร์ทุกปี ในขณะที่พิพิธภัณฑ์หอศิลป์ปะทั้งเล็ก และใหญ่ทั่วประเทศต่างก็เปิดให้ผู้คนเข้าชมฟรี ศาลชินโต และวัดวาอารามต่างๆ ก็พากันจัดการละเล่น และกิจกรรมต่างๆ ด้านวัฒนธรรมกันเอิกเกริก

ความที่คันไซเป็นภูมิภาคที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน มีเกียวโต และนาราเป็นศูนย์กลางด้านวัฒนธรรมมาแต่โบราณกาล จึงมีการละเล่นที่น่าสนใจมากมาย จนต้องเลือกเอาว่าจะไปชมการละเล่นที่ใดในปีนั้นๆ

"เคมะมาริ" หรือตะกร้อหนึ่งเป็นการละเล่นที่ถือกำเนิดในประเทศจีนตั้งแต่ 300 ปีก่อนคริสตกาล เผยแพร่เข้ามาในญี่ปุ่นพร้อมกับพุทธศาสนาราวปีค.ศ.600 เบื้องต้นนิยมเล่นกันเฉพาะในหมู่ราชวงศ์ และขุนนางในราชสำนักเฮอัน ไม่มีแพ้ชนะ ไม่มีบ่วงหรือเน็ต ผู้เล่นจะต้องพยายามใช้เท้ารับ เตะรับ และเตะลูกมาริให้กับผู้เล่นอื่น ให้ได้ภายในการเตะสามครั้ง โดยมารยาทแล้ว จะต้องไม่ยกเท้าสูงจนเห็นหลังเท้า และไม่เตะต่ำเกินกว่ากึ่งไม้รอบๆ ลานเตะ เพื่อที่ผู้เล่นอื่นจะรับลูก และส่งต่อให้ผู้อื่นต่อไปได้ง่าย ผู้เล่นทุกคนจะอยู่ในอาภรณ์ขุนนางเฮอันงดงาม ต้องบอกว่าเป็น

▲ การรำรำของไมโกะจากสำนัก Kamishichiken สลับระหว่างพิธีชงชา

▲ เกอิโกะและไมโกะกำลังชงน้ำชาโดยเตาเคลื่อนที่ (โนะดาเตะ) ในพิธีชงชาที่ศาล Kamigamo-jinja

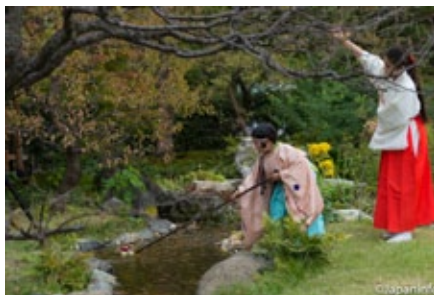
▲ เจ้าหน้าที่ และเกอิไมโกะช่วยกันยกน้ำชาบริการแขกที่มาในงานด้วยชุดกิโมโนกันอย่างขมุกขมมื่น

การเล่นที่มีช่วงตื่นเต้นน้อย เน้นความงามของอารมณ์ และลีลาอันงดงามของผู้เล่นมากกว่า ว่ากันว่าเคมะริ เป็นการเล่นที่ฮิตกันมากในหมู่ขุนนางเฮอัน ที่พากันสร้างสนามไว้เชิญแขกหรือมารวมเล่นกันที่คฤหาสน์ของตน การระเล่ดดังกล่าวค่อยๆ แพร่หลายไปยังชนชั้นนักรบ และผู้คนทั่วไปในสมัยเอโดะ ปัจจุบันผู้เล่นส่วนใหญ่สังกัดชมรมอนุรักษ์การเล่นเคมะริในเกียวโต

สำหรับในวันวัฒนธรรมนั้น ศาลทันซันในนาราได้เชิญผู้เล่นจากชมรมอนุรักษ์การเล่นเคมะริ มาเปิดแสดงที่ลานของศาลซึ่งมีประวัติเคยเป็นที่ประชุมของขุนนางเฮอัน เพื่อปฏิรูปประเทศครั้งใหญ่

▲ เด็ก Doji ไซ้ไม้เขี่ยเรือประติษฐูที่ไ้ล้ดอยจากสาเกให้เข้ามาใกล้นักกลอนเพื่อที่จะได้เอ้อมไปหยิบมาดื่มได้

▲ เด็ก Doji ในทรงผม และอารมณ์สมัยเฮอัน

▲ ผู้เล่นในอารมณ์สมัยเฮอันงดงาม

(ไทคะโนะโคชิน) ในปี 646 จากหนังสือประวัติศาสตร์ “นิฮอนโชะคิ” มีบันทึกไว้ว่าครั้งหนึ่งเมื่อจักรพรรดิเท็นจิ (ครองราชย์ระหว่างปีค.ศ. 668-672) ยังดำรงตำแหน่งมกุฎราชกุมารได้เสด็จมาเล่นตะกร้อเคมะริที่วัดโฮริวจิในนารา ท่านทรงเตะลูกมาริจนรองเท้าหลุดไปตกที่พื้น พลันให้นาคาโทะมิ คามาตาริ (ต้นตระกูลฟูจิอวาระขุนนางใหญ่สมัยเฮอัน) วิ่งไปเก็บให้ หลังจากนั้นมา พระองค์ และนาคาโทะมิจึงสนิทสนมกัน จนต่อมานำไปสู่การปรึกษาหารือ เพื่อปฏิรูปประเทศครั้งใหญ่ ดึงอำนาจที่อยู่ในมือตระกูลนักรบในท้องถิ่นต่างๆ กลับมาสู่บัลลังก์จักรพรรดิอีกครั้ง

เพื่อรำลึกถึงเหตุการณ์การประชุมปฏิรูปประเทศในครั้งนั้น ศาลทันซันจึงจัดการละเล่นเคมะริขึ้นในวันวัฒนธรรมทุกปี ผู้เล่นในอารมณ์เฮอันงดงาม จะพากันไปรวมตัวที่หน้าศาลเอก เพื่อขอพรจากเทพเจ้า ก่อนที่จะเรียงแถวกันลงบันไดหินที่ห้อมล้อมไปด้วยป่าเมเปิ้ลสูงใหญ่ พร้อมด้วยลูกมาริเสียบมาในกิ่งเมเปิ้ล ตรงมายังลานศาลด้านล่าง เปิดแสดงให้ผู้ชมได้ชมกันใกล้ชิด ผู้ชมส่วนใหญ่รวมทั้งผู้เขียนมักไม่เคยเห็นการแสดงเคมะริสดมาก่อน ทุกครั้งที่ผู้เล่นสามารถส่งต่อลูกเคมะริได้นานก็มักจะได้เสียงปรบมือดังจากรอบสนาม นับเป็นการละเล่นที่งดงามจริงๆ

ส่วนที่ศาลคิตาโนะเทมมังงู ชานกรุงเกียวโตจะมีการละเล่น “เคียวคุซุชิ โนะอุตาเงะ” หรือการแต่งกลอนริมลำธารในสวนงามสมัยเฮอันเช่นกัน นักกลอนชายหญิงในอารมณ์เฮอันงดงาม จะนั่งประจำที่ริมลำธารที่ไหลผ่านกลางสวนข้างๆ มีกระดาด และพู่กันวางไว้ ทันทีที่เสียงดนตรี และการร่ายรำชิราเบียวชิเริ่มขึ้น เด็กโดจิในอารมณ์ซุกงักก็จะรินสาเกใส่จอกวางบนเรือประติษฐูเล็กๆ ปล่อยให้ล่องตามลำธาร นักกลอนจะต้องเขียนกลอนใส่กระดาดตามหัวข้อที่กำกับไว้ให้เสร็จก่อนที่เรือเหล่าสาเกจะมาถึงตำแหน่งที่ตนนั่ง และเมื่อนักกลอนทุกคนเขียนกลอนพร้อมจิบสาเกเสร็จ เด็กโดจิก็จะไปรวบรวมกระดาดกลอนเหล่านั้นนำไปส่งให้เจ้าภาพขับให้ทุกคนได้ฟังกัน

การเล่นดังกล่าวเชื่อกันว่าเป็นธรรมเนียมเก่าแก่ที่ญี่ปุ่นรับมาจากจีน และเกาหลี ถือเป็นพิธีปิดเป่าสิ่งไม่ดีงามออกไป ในสมัยนารา และเฮอันถือเป็นพิธีกรรมสำคัญประจำราชสำนักญี่ปุ่น ต่อมา กลายมาเป็นการเล่นของบรรดาขุนนางสมัยเฮอัน หลังการเล่น

▲ ผู้เล่นเริ่มสวมลูกตะกร้อกลางลานท่ามกลางใบไม้เปลี่ยนสีรอบๆ

หายไปที่พักใหญ่ๆ ศาลคิตาโนะเทมมังงู และศาลโจนังงูในเกียวโตได้ฟื้นฟูการเล่นดังกล่าวพร้อมจัดแสดงให้ผู้คนที่ทั่วไปได้ชมกันในวันวัฒนธรรมตั้งแต่หลายปีที่ผ่านมา

อีกพิธีหนึ่งที่เปิดให้ผู้คนที่ทั่วไปได้เข้าร่วมในวันวัฒนธรรมคือ พิธีซงซา (โอะจะโก) ที่ศาลคามิงาโมะกรุงเกียวโตเช่นกัน โดยเจ้าภาพงานคือ สมาคมสิงทอ ตำบลนิชิจินผู้ผลิต และค้าผ้าทอกิโมโนรายใหญ่ ผู้มาร่วมงานราว 1,000 คนจะอยู่ในชุดกิโมโน มีการประกวดกิโมโน และผ้าโอบิรัดเอว การแสดงบนเวทีต่างๆ และที่หลายคนโปรดปรานคือ การจิบน้ำชา และขนม ฝีมือของของเกอิโกะ และไมโกะ จากสำนักคามิชิจิเกะที่เติบโตมาพร้อมกับตำบลนิชิจินที่มั่งคั่งจากการค้ากิโมโนในอดีต

ทั้งหญิง และชายที่มาร่วมงานพากันหาซื้อผ้าหรือเครื่องประดับกิโมโนที่มีวางขายในงาน โดยมักไปปิดท้ายที่ลานหน้าศาลที่มีเกอิโกะ และไมโกะตั้งโต๊ะซงซาเคลื่อนที่ (โอะดาเตะ) ซึ่งมีคนซงซาจากสำนักชาอูระเซนเกะหลายสิบคนคอยอำนวยความสะดวกทั้งด้านหน้า และด้านหลัง ทั้งคนซงซา ทั้งคนมาจิบชาเคยชินกับการสวมใส่กิโมโน และมีกระดาษเช็ดปากเสียบไว้ที่ปากตามธรรมเนียมการร่วมพิธีจิบชา เมื่อเกอิโกะหรือไมโกะยกถ้วยชาไปบริการที่ที่นั่งพร้อมก้มศีรษะเคารพ ผู้มารับน้ำชาก็จะเคารพตอบอย่างสุภาพเช่น

▲ การรำยรำ Shirabyoshi บนเวทีก่อนที่นักกลอนจะเริ่มแต่งกลอนริมลำธาร

กัน ช่างเป็นมารยาทที่งดงาม น่าชมยิ่งเหมาะเจาะกับวันวัฒนธรรมจริงๆ

แท้จริงแล้ว วันวัฒนธรรมนี้เพิ่งจะมาเริ่มขึ้นในปี 1946 เมื่อญี่ปุ่นยังอยู่ภายใต้การปกครองของ GHQ หลังแพ้สงครามโลกครั้งที่สอง ใหม่ๆ แถมนั้นยังมีเรื่องราวซับซ้อนพอประมาณ เดิมทีวันที่ 3 พฤศจิกายนนี้ เป็นวัน

▲ นอกจากการซงแล้ว การยกถ้วยน้ำชา การคารวะผู้มาร่วมพิธีก็เป็นไปตามครรลองที่ผู้ประศาสน์วิชาแต่ละสำนักกำหนดไว้

▲ ดนตรีในราชสำนักประกอบพิธี Kyokusui no Utage@ศาล Kitano Tenmangu

ที่รัฐสภาญี่ปุ่นประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง และยังคงตรงกับวันประสูติของสมเด็จพระจักรพรรดิเมจิ จักรพรรดิซึ่งเป็นที่เคารพรักของผู้คนมากมาย บรรดาสมาชิกสภาสูงจึงต้องการให้วันนี้เป็นวันรัฐธรรมนูญของประเทศ แต่ GHQ ไม่ยอมเกรงว่าญี่ปุ่นจะกลับไปใช้พระบารมีจักรพรรดิไปสร้างลัทธิชาตินิยมก่อนสงครามอีก จึงเสนอให้วัน

รัฐธรรมนูญเป็นวันที่ 3 พฤษภาคมอันเป็นวันที่เริ่มมีผลบังคับใช้แทน และยอมให้วันที่ 3 พฤศจิกายนของจักรพรรดิเมจิเป็นวันวัฒนธรรมรำลึกถึงสันติภาพมาจนทุกวันนี้

นับแต่นั้นมาญี่ปุ่นจึงฉลองวันประสูติของจักรพรรดิเมจิในฐานะของ "วันวัฒนธรรม" กันมาโดยตลอด ยิ่งนานวันก็ยิ่งมีการเล่นต่างๆ นิตรรศการศิลปะ ฯลฯ เพิ่มขึ้นมากมาย จนหลายต่อหลายคนก็ไม่ได้ด้วยซ้ำว่าวันดังกล่าวเป็นวันประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมเก่าแก่เหล่านี้จะไม่อาจตกทอดไปสู่อนุชนรุ่นหลังได้เลย เพียงแค่จัดการครั้งหรือสองครั้งในวันวัฒนธรรมเท่านั้น พ่อแม่จำเป็นต้องปลูกฝังถ่ายทอดให้กับบุตรหลานของตนเองแต่เล็กแต่น้อยด้วย วันวัฒนธรรมจริงๆ คือทุกวันในชีวิตประจำวันนั่นเอง